

Asia: VN/8051/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne ja yleiset kommenttinne demokratiapolitiikan tilasta, suunnasta ja seurannasta

Muistiliitto ry toimii muistisairaiden ihmisten ja heidän läheistensä oikeuksien edistäjänä, potilas- ja kansanterveysjärjestönä. Liiton tarkoituksena on edistää tämän kohderyhmän elämänlaadun ja hyvinvoinnin yleisiä edellytyksiä.

Muistiliitto pitää hyvänä, että laaja periaatepäätös suomalaisesta demokratiasta 2020 on laadittu yli hallituskausien.

Muistisairauksien esiintyvyys lisääntyy iän myötä. Kuten luonnoksessa todetaan, on tärkeää, ettei ketään jätetä yhteiskunnan ja sen kehityksen ulkopuolelle. Muistisairautta sairastavien ihmisten osalta osallistumisen haasteita tuottavat sekä ikääntyminen mutta erityisesti kognitiota rappeuttava sairaus.

Eryteisesti kiinnitämme huomiota digitalisen osallistumisen ja verkkodemokratian kehittämiseen.

Linjaus 1: Vaalijärjestelmä on toimiva, turvallinen ja luotettava. Jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja riittävät valmiudet käyttää osallistumisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Vaalijärjestelmän uudistaminen***
- ***Vaalien turvallisuuden vahvistaminen***
- ***Äänestysmahdollisuuksien joustavoittaminen ja sähköisen äänioikeusrekisterin laajamittainen käyttöönnotto***
- ***Äänestysaktiivisuuden ja monipuolisen ehdokasasettelun edistäminen***

Suomalainen vaalijärjestelmä koetaan nykyisin toimivaksi, turvalliseksi ja luotettavaksi. Yhdenvertaisuuden turvaamiseksi on huolehdittava paitsi äänestyspaikkojen määrään ja sijoitteluun myös erityisryhmien kuten ikääntyneiden ja muistisairaiden ihmisten koti- ja laitosäänestämisen turvaamiseen.

Linjaus 2: Suomessa on käytössä monipuoliset osallistumismahdollisuudet ja yhä useampi käyttää poliittisia- ja kansalaisoikeuksiaan

Toimenpide-ehdotusten teemat edustuksellisen demokratian toimivuuden parantamiseksi

- ***Yhdenvertaisen osallistumisen edistämien ja kytkeminen vahvemmin osaksi päätöksentekoa ja valmistelua.***
- ***Osallisuusjärjestelmien kehittäminen sekä arviointi kunnissa ja hyvinvointialueilla.***
- ***Aloite-instrumenttien tarkastelu sekä erilaisten osallistumis- ja vaikuttamismenetelmien laajamittainen hyödyntäminen. Digitaalisen osallistumisen ja verkkodemokratiapalvelujen kehittäminen.***
- ***Osallistumistoimien arviointi ja mittaaminen sekä yhdenvertaisen osallistumisen kehittäminen.***

Sinänsä hyvässä pyrkimyksessä, että digitaalisiin osallistumisen muotoihin panostamista jatketaan ja verkkodemokratiapalveluiden päivittämiseen ja kehittämiseen panostetaan. Muistiliitto muistuttaa, että Suomessa on noin 1,3 miljoonaa 65 vuotta täyttänyttä henkilöä. Yli 75-vuotiaita on noin 607.000 ja 85 vuotta täyttäneitä noin 162.000 (Tilastokeskus). Sähköiset palvelut eivät ole kaikkien kansalaisten saavutettavissa. Arviolta noin 200 000 henkilöä sairastaa etenevää muistisairautta. Edetessään sairaus aiheuttaa merkittäviä tiedonkäsittelyn ongelmia, jolloin jo opitutkin digitaaliset taidot heikkenevät. Digitaalisesta yhteiskunnasta syrjäytyminen koskettaa merkittävästi erityisesti etenevää muistisairautta sairastavia henkilöitä, joiden toimintakyky laitteiden käyttöön on heikentynyt. Usein heidän taloudellinen tilanteensa ei mahdollista laitehankintoja tai laitteisiin ja yhteyksiin liittyä muita ongelmia. Sähköisiin palveluihin siirryttäessä tarvitaan edelleen rinnakkaisia henkilökohtaisia palveluja sekä tukea sähköisten palveluiden käyttöön.

Linjaus 3: Demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatus sekä jatkuva oppiminen tukevat osallistumisoikeuksien toteutumista

Toimenpide-ehdotusten teemat demokratia-, ihmisoikeus- ja mediakasvatuksen tukemiseksi

- ***Nuorten koulutuspolkujen eriytymiseen puuttuminen varhaisessa vaiheessa. Osallistumista tukevan tietopohjan ja valmiuksien varmistaminen.***
- ***Ajantasaisten koulutus- ja oppimateriaalien saatavuuden parantaminen (demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksistä). Valtakunnallisen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamiskeskuksen perustamisen selvittäminen sekä ajankohtaisten pilottihankkeiden tulosten valtakunnallinen jalkauttaminen.***
- ***Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen pitkäjänteinen kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeusasioissa.***

- ***Kansalaistaitojen sekä avoimen keskustelun vahvistaminen disinformaation tunnistamiseksi ja torjumiseksi (ml. digitaalinen- ja mediakasvatus).***
- ***Yleisten kirjastojen ja museoiden verkoston roolin vahvistaminen yhteiskunnallisen osallistumisen ja medialukutaidon vahvistamisessa.***
- ***Demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan osaamisen vahvistaminen ja painoarvon lisääminen kotoutumiskoulutuksessa sekä monikielisessä yhteiskuntaorientaatioissa.***
- ***Riittävien resurssien turvaaminen kansalaisyhteiskunnan toimijoille demokratiaa, ihmisoikeuksia ja medialukutaitoa koskevan koulutuksen tarjoamiseen.***

Periaatepäätöksessä todetaan, että yhteiskuntamallimme perustuu luottamukseen toisiin ihmisiin, yhteiskuntaan ja sen instituutioihin. Luottamus on edellytys demokratialle, sosiaaliselle yhteenkuuluvuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille ja taloudelle.

Kansalaisten itse organisoima yhdistys- ja muu kansalaistoiminta on merkittävä keskinäisen luottamuksen ja tuen rakentaja. Suomalaisessa yhteiskunnassa yhdistykset ovat myös tärkeitä osallistumisen ja vaikuttamisen kanavia. Yhdistykset tarjoavat muistisairaalle ja läheiselle mahdollisuuksia osallistua, toimia ja vaikuttaa sekä elää omannäköistä elämää, vaikka muut osallistumismahdollisuudet olisivat jo rajoittuneet esim. toimintakyvyn rajoitusten vuoksi.

Linjaus 4: Avoin, läpinäkyvä ja vuorovaikutteinen hallinto vahvistaa luottamusta. Päätöksenteko on tietoperusteista

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla hallinnon avoimuutta ja läpinäkyvyyttä voidaan edistää

- ***Julkisen hallinnon viestinnän kehittäminen yhteiskunnan toimintaan liittyvissä asioissa.***
- ***Julkisuuslain uudistuksen loppuunsaattaminen. Avoimuusrekisterin saattaminen voimaan, seuranta sekä kehittämistarpeiden arviointi.***
- ***Lainsäädäntöprosessin avoimuuden ja osallistavuuden parantaminen sekä virkamiesten osaamisen kehittäminen.***

Linjauksessa todetaan, että haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien ääni kuuluu yleisesti ottaen heikommin valmistelussa. Yhteiskunnassa on monia väestöryhmiä, joilla on riski olla haavoittuvassa asemassa. Haavoittuvassa asemassa olevan ihmisen osallistumisen esteet voivat liittyä esimerkiksi toimintakyvyn, voimavarojen, huonojen kokemusten, tiedon tai rohkeuden puutteeseen. Erityisen tärkeää on siksi kehittää haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien kuulemista eri tasoilla.

Esimerkiksi hyvinvointialueilla ja kunnissa Muistiyhdistysten kuuleminen tuo valmistelulle keskeistä tietoa tämän väestöryhmän lähipalveluita suunniteltaessa ja valmistellessa.

Muistiliitto näkee, että avoimuusrekisteri on saatettava voimaan ja sen toimivuutta on seurattava.

Linjaus 5: Yhteiskunnallinen keskustelukulttuuri on rakentava, moniarvoinen ja syrjimätön sekä mahdollistaa eri väestöryhmien osallistumisen

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla keskustelukulttuuria voidaan parantaa

- *(Puolueiden välisen) dialogin ja yhteistyön tunnistaminen keskeiseksi elementiksi rakentavassa yhteiskunnallisessa keskustelukulttuurissa.*
- *Hyvien väestösuhteiden edistäminen dialogin keinoin.*
- *Oikeiden osallistumisinstrumenttien valinta osallistumisen eriytymisen vähentämiseksi.*
- *Viranomaistoimien jatkaminen ja osaamisen kehittäminen vihapuheeseen ja häirintään puuttumiseksi.*
- *Vihapuheen ehkäisy sekä tietoisuuden lisääminen vihapuheen ja häirinnän kohtaamisesta sekä sananvapauden rajoista.*

-

Linjaus 6: Aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja osallistumista

- *Autonomisen ja elinvoimaisen kansalaisyhteiskunnan merkityksen tunnistaminen sekä kumppanuuteen perustuvan sektorien välisen yhteistyön edistäminen.*
- *Kansalaisyhteiskuntaan liittyvien muutosten ja niiden vaikutusten pitkäjänteinen arviointi ja seuranta.*
- *Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen.*
- *Nuorten vapaaehtoistoiminnan tukeminen koulujen ja oppilaitosten avulla.*
- *Kansalaisyhteiskuntatutkimuksen edistäminen ja tutkimustiedon parempi hyödyntäminen. Virkahenkilöiden kansalaisyhteiskuntaosaamisen ja -tietämyksen vahvistaminen.*
- *Kulttuurilaitosten roolin ja toiminnan vahvistaminen kotouttamisessa ja sosiaalisessa yhteenkuuluvuudessa sekä kulttuurin nostaminen kestävästä kaupunkikehityksen keskiöön.*

Kansalaistoiminnan rahoitus- ja varainhankintatietoisuuden ja osaamisen tukeminen sekä varainhankintainnovaatioiden kehittäminen on tärkeää. On kuitenkin tärkeää muistaa, että suomalainen kansalaistoiminta ei ole hyväntekeväisyyteen perustuvaa. Merkittävän osan järjestöjen toiminnasta rahoittavat järjestön jäsenet itse jäsenmaksuillaan. Nykyinen vahvaa kritiikkiä aiheuttanut veikkausvoittovaroihin sidoksissa oleva valtionavustus on muutoksessa ja on tärkeää seurata muutoksen seuraukset kansalaisjärjestötoiminnan rahoituksessa. Kansalaisjärjestöjen autonomia on turvattava myös tulevassa rahoitusmallissa.

Linjaus 7: Suomi tukee demokratiakehitystä kansainvälisesti

Toimenpide-ehdotusten teemat, joilla voidaan tukea kansainvälistä demokratiakehitystä

- ***Toimijoiden yhteydenpidon lisääminen kansallisella tasolla ja Suomen kansainvälisen demokratiatyön kehittäminen kokonaisuutena. Suomalaisen demokratia-, ihmisoikeus- ja oikeusvaltioalan asiantuntemuksen hyödyntäminen kansainvälisessä yhteistyössä.***
- ***Politiikassa aliedustettujen ryhmien poliittisen osallistumisen vahvistaminen tukemalla kansainvälisesti puolueita ja parlamentteja. Erialaisten tapojen kehittäminen tukemaan eri toimijoiden osallistumisoikeuksien toteutumista sekä mediavapautta.***
- ***Valtioneuvoston tutkimustoiminnan kehittäminen sekä seuranta kansainvälisen demokratiatyön vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista.***
- ***Suomen aktiivinen toiminta Euroopan Unionin Team Europe Democracy–aloitteessa ja hallitusten välisissä demokratiajärjestöissä. Suomen tuki Kansainväliselle demokratia- ja vaaliapuinstituutille (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, International IDEA).***

-

Tamminen Anna
Muistiliitto ry